

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1966.1.06>

K. MARTINSON

EESTI NOORSOTSIALISTLIKU LIIKUMISE ISELOOMUST JA VOOLUDEST AASTAIL 1926—1934

Viimastel aastatel on Nõukogude Eesti ajaloolased suurt tähelepanu osutanud Eestimaa Kommunistliku Partei poolt kodanliku diktatuuri aastail teostatud töölisklassi ühisrindede taktika uurimisele. Seda on dikteerinud vajadus anda kriitiline hinnang EKP tegevuses omal ajal esinenud üksikutele sektantlikele seisukohtadele suhtumises tegevusühtsusesse sotsiaaldemokraatliku liikumisega.

Analoogilised probleemid nõuavad lahendamist ka Eestimaa Kommunistliku Noorsooühingu (EKNÜ) võitluse valgustamisel töölisnoorsoo-liikumise ühtsuse eest kodanliku korra päevil, s. o. tegevusühtsuse eest Eesti noorsotsialistliku liikumisega. Seoses sellega on ühtlasi tähtis antud küsimust vaadelda ka Eesti noorsotsialistliku liikumise poolelt, selgitada välja, kas selles liikumises oli olemas tegevusühtsuseks vajalikke eeldusi.

Näib, et just hinnangu andmises noorsotsialistlikule liikumisele üldse, eriti aga Eesti Noorsotsialistliku Liidu (ENL) tegevusele, esineb siiani vägagi suuri arusaamatusi ja möödalaskmisi. Nii ei tehtud EKP ja EKNÜ otsustes ja väljaannetes 20-ndate aastate teisel poolel ja 30-ndate algul sisuliselt mingit vahet noorsotsialistide ja sotside partei tegelaste vahel. Mõlemaid loeti ühtviisi sotsiaaläraandjateks, sotsiaalfäšistideks. Veel enam, EKNÜ häälekandjas (samuti teistes tolleaegsetes väljaannetes) rõhutati, et «kõige hädaohtlikum on . . . sotside partei pahem tiib (eriti noorsotsid), kes oma «pahempoolsete» sõnakõlksudega avalikke sotsiaalfäšiste varjab».¹

Samal ajal pidasid aga Eesti Noorsotsialistliku Liidu liidrid noorsotsialiste järgitult ühtseks pahempoolseks tiivaks Eesti sotsiaaldemokraatias.

Nõukogude Eesti ajaloolases kirjanduses pole noorsotsialistliku liikumise olemust kuigi põhjalikult analüüsitud. Seda on tehtud peamiselt vaid ühenduses Eesti Sotsialistlikus Töölisparteis (ESTP) arenenud sisemise võitluse valgustamisega. Noorsotsialistlikku liikumist ja tema juhtivat organisatsiooni — Eesti Noorsotsialistlikku Liitu — on mõned ajaloolased iseloomustanud üldjoontes järgmiselt: oma tegevuse algusaastail polnud noorsotsialistid sotside parteiga võrreldes mingisuguseid ideelisi erinevusi, 30-ndate aastate alguseks aga saanud Noorsotsialistlikust Liidust Eesti sotsiaaldemokraatia pahempoolne tiib. Sealjuures on püütud väita, et Eesti Noorsotsialistlikus Liidus oli eriti neil aastail juhtivaks ja valitsevaks pahempoolne vool.² Seepärast, kui EKP ja

¹ Nõrkused ja puudused meie töös tulevad kõrvaldada. «Noor Proletaarlane» 1930, nr. 1 (20). Analoogiline seisukoht esitati ka EKNÜ konverentsil 1926. aasta detsembris. (Vt. Eestimaa Kommunistliku Noorsooühingu nõupidamine. «Noor Proletaarlane» 1927, nr. 5.)

² Vt. A. Tolik, Ühisrindede leninliku taktika võit töölisklassi parteides ning ametiühingutes Eestis aastail 1933—1935. Tartu Riikliku Ülikooli toimetised, vihik 109. Tartu, 1961, lk. 23—53.

EKNÜ Noorsotsialistliku Liidu juhtiva suuna pähepoolsest kõneldes sõna «pahem-poolne» jutumärkidesse asetasi, olevat tarvis need jutumärgid ära võtta.³

Selline käsitlus on nagu aluseks seisukohale, mille järgi kiputakse panema peamine vastutus ka töölisnoorsoo liikumise lõhestatuse eest üksnes Eestimaa Kommunistlikule Parteile ja Eestimaa Kommunistlikule Noorsooühingule, kellele mõningaid tolaeagseid sektantlike vigu tahetakse näidata peamise takistusena tegevusühtsuse saavutamisel sotsiaaldemokraatliku ja kommunistliku liikumise vahel.⁴

Kui aga analüüsida konkreetseid fakte ja Eesti Noorsotsialistliku Liidu juhtiva suuna tähtsamaid teoreetilisi ja taktikalisi kontseptsioone, siis selgub, et eespool esitatud hinnangud Eesti noorsotsialistliku liikumise kohta kannatavad ilmselt kõik ühe puuduse all: neis ei vaadelda sotsiaaldemokraatlikku noorsooliikumist diferentseeritult, ei arvestata küllaldaselt selles liikumises esinenud sisemist võitlust ja üksteisest erinevate voolude olemasolu.

Mida siis kujutas endast Eesti noorsotsialistlik liikumine ja seda liikumist otseselt juhtiv organisatsioon — Eesti Noorsotsialistlik Liit?

Tüüpilise II Internatsionaali reformistliku sotsiaalreeturite parteina, kes etendas kodanluse agentuuri osa tööliikumises, püüdis ESTP juba 20-ndate aastate algul organiseerida sotsiaaldemokraatlikku noorsooliikumist. Ent sellel ei olnud erilist edu. 1922. aastal ühinesid olemasolevad sotsiaaldemokraatlikud noorsooühingud Tallinnas, Narvas ja Paides EKP ja EKNÜ selgitustöö mõjul EKP legaalse organisatsiooni Eesti Iseseisva Sotsialistliku Töölispartei noorteosakondadega.⁵

Kasutades EKP ja EKNÜ rasket olukorda pärast 1. detsembri relvastatud ülestõusu verist mahasurumist kodanluse poolt, hakkas sotside partei uuesti oma noorsooühinguid organiseerima. 1926. aasta novembris pandi alus Eesti Noorsotsialistlikule Liidule, mis loodi mitte iseseisva organisatsioonina, vaid ESTP sektsioonina. See asjaolu vajutas kahtlemata oma pitseri loodud organisatsiooni kogu järgnevale tegevusele.

ESTP seadis oma eesmärgiks hõida ENL-i kaasabil kodanliku korra vastu meeles-tatud töölis- ja koolinoori eemale revolutsioonilisest klassivõitlusest ja kommunistlikust liikumisest, levitada noorte seas reformistlike ideid ning kindlustada oma ridade järel-kasvu. Et noorsugu ligi meelitada, leppis sotside partei juhtkond sellega, et ENL võttis oma tegevusjuhendiks sotsiaaldemokraatia ühe voolu, nn. austromarksismi teoreetilised ja taktikalised kontseptsioonid. ENL-i liidrid pidasid end austromarksismi silmapaist-vama esindaja M. Adleri õpilasteks ja propageerisid seda voolu kui pahempoolset opo-sitsiooni, mis olevat suunatud sotside partei vastu.⁶

Tegelikult piirdus ENL-i juhtiva suuna «opositsioon» sotside partei lavdiku vastu sellega, et parempoolseid sotsiaalreeturide võis küll arvustada koostöö pärast kodan-lusega, kuid samal ajal tuli iga hinna eest hoiduda nendest lahkulöömisest. See oli austromarksismi üks põhiprintsiipe.⁷

Kui ENL-i väljaannetes kõneldigi sotsialismi saavutamisest revolutsiooni teel ja proletariaadi diktatuurist, siis pandi need lõpuks ikkagi kahtluse alla või eitati hoopis.⁸

³ Sealsamas, lk. 33.

⁴ Ka selline ühekülgne seisukoht esines A. Tolgi nimetatud töös. Oma järgmise uurimuse «Kommunist» töölisklassi ühisrindede elluviimisel ning rahvarinde ettevalmis-tamisel (1933—1940)», mis ilmus kogumikus «Eesliinil», lk. 150—166 (Tallinn, 1962), püüdis ta oma seisukohta joonealuse enesekriitilise repliigiga pisut parandada, öeldes, et kõnesolevas artiklis on käsitlus jäänud «ühepoolseks». «nimelt ei ole selles EKP tege-vust ühisrindede loomisel näidatud kaugeltki rahuldavalt». (Lk. 159.) Selle hinnanguga tuleb nõustuda.

⁵ Kangelasliku võitluse ajalugu. Leningrad, 1929, lk. 99.

⁶ Vt. N. Andresen ja R. Saving, Noorsotsialistlik liikumine. Töölisklassi noorpõlve võitlussiht. Tallinn, 1929, lk. 12 ja 13.

⁷ Vt. Max Adler, Sotsialistlike päevaülesandeid. Tallinn, 1934, lk. 16 ja 17.

⁸ Vt. näiteks R. Abraham, Marxism tegudes. «Rünnak» 1927, nr. 6, lk. 92—93; Orvusto, Sotsialistliku liikumise tee. «Rünnak» 1931, nr. 6, lk. 77; A. Korsen, Nõukogude Liit ja meie. «Rünnak» 1931, nr. 8, lk. 113 ja 114; T. Dan, Ajalooline mur-rang. «Sotsialistlik Võitlus» 1932/33, nr. 6, lk. 155; N. Andresen, Sotsialistliku lahenduse poole. «Sotsialistlik Võitlus» 1933/34, nr. 1 (7), lk. 4; Noore kohus. ENL väljaanne. Tallinn, 1931, lk. 6.

Samal ajal suhtuti ilmse põlgusega proletariaadi diktatuurisse Nõukogude Liidus, võltisiti ja moonutati selle sisu, laimati nõukogude noorsoo kangelaslikku võitlust sotsialismi alusmüüride rajamisel.⁹ Nii kasutas ENL-i juhtiv suund sõnu «revolutsioon» ja «proletariaadi diktatuur» tegelikult vaid revolutsioonilise fraasina.

Kui kõnelda töölisnoorsoo tegevusühtsuse võimalusest ENL-i poolt neil aastail, siis tuleb märkida, et selles küsimuses olid suure tähtsusega liidu juhtiva suuna vaated kommunistlikule noorsooliikumisele ja ühisrindele. Kuni 1933. aastani olid need põhijoontes täielikult eitavad. Nagu sotside partei, nii levitasid ka ENL häälekandjad EKP ja EKNÜ kohta kõige õelamat laimu.¹⁰ Sageli võrdsustati neis rahvusvahelist kommunistlikku liikumist fašismiga. Üldse luges ENL-i juhtkond oma organisatsiooni tähtsamaks ülesandeks võitlust kommunistidega. «Viie aasta kestel, mil Liit on olemas,» öeldakse ENL-i aruandes 1932. aastal Sotsialistlikule Noorsoo-Internatsionaalile, «on olnud tähtsamaks võitlus kommunistidega...»¹¹ Sellistest seisukohtadest lähtudes oli muidugi alusetu loota, et Noorsotsialistliku Liidu juhtiv suund toetab tegevusühtsust kommunistliku liikumisega.

Töölisliikumise ühtsuse küsimuses oli ENL-i juhtkond üldiselt seisukohal, et selle puudumine on proletariaadile kahjulik. Kuni 1933.—1934. aastani aga peeti ühisrinnet võimalikuks üksnes siis, kui kommunistlikud parteid taganevad oma seisukohtadest, liituvad sotsiaaldemokraatliku liikumisega ning asuvad reformismi teele.¹² 1933. aasta lõpul avaldas «Rünnak» ilma omapoolsete kommentaarideta Sotsialistliku Noorsoo-Internatsionaali Täitevkomitee resolutsiooni, milles öeldakse: «Kuigi Sotsialistlik Noorsoo-Internatsionaal ühisfronti... vaatleb kui pettust, ometi ta kuulutab oma sooja poolehoidu ühtlusele 3. Internatsionaaliga.»¹³ Küsimuse tegelik otsustamine aga jäeti Sotsialistliku Töölis-Internatsionaali hooleks. Kahtlemata ei ergutanud selline kahe otsaga seisukoht ENL-i aktiivi võitlusele ühisrinde eest. Kui sellele lisaks meenutada, et need noorsotsialistid, kes EKP ja EKNÜ-ga siiski koostöösse astusid või avalikult tegevusühtsust toetasid ning otsustavat lahkulöömist sotside parteist nõudsid, ENL-i ridadest välja heideti, siis saab veelgi selgemaks, millised võisid olla väljavaated ühisrinde toetamiseks ENL-i juhtiva suuna poolt.

Ent samal ajal esines Eesti noorsotsialistlikus liikumises pahempoolne vool, mis oma iseloomult ja eesmärkidelt erines nii sotside parteis kui ka Eesti Noorsotsialistlikus Liidus valitsevatest juhtivatest vooludest. Seda voolu esindasid paljud noored töölised, kehvikud, haritlased ja kooliõpilased, kes tundsid sügavat rahulolematust valitseva kapitalistliku korra vastu, kuid Kommunistliku Noorsooühingu sügaval pöranda all viibimise tõttu ei olnud temaga veel kontakti ega õiget teed leidnud, ei teadnud, kuidas

Austromarksismi on iseloomustanud «Философическая Энциклопедия» (M., 1960), I kd., lk. 19. Ka siit näeme, et A. Tolgil pole sugugi õigus, kui ta väidab, et «austromarksistid pooldasid marksismi põhiseisukohti, näiteks revolutsioonilist klassivõitlust ja proletariaadi diktatuuri vajalikkust» (Tartu Riikliku Ülikooli toimetised, vihik 109, 1961, lk. 30.)

⁹ Ajakirjas «Rünnak» ilmunud kirjutistest vt. näit. Ervus, Sotsialismist, kommunismist ja bolševismist (1927, nr. 7); R. S a v i n g, Piik üle traataia idasse (1927, nr. 7); E. T u i m a n, Nõukogude Liit teel sotsialistliku majanduse poole (1931, nr. 8); A. K o r s e n, Nõukogude Liit ja meie (1931, nr. 8); ajakirjas «Sotsialistlik Võitlus» ilmunuist — K. F r e i b e r g, Tänapäeva sotsialism (1932, nr. 1); E. T u i m a n, Nõukogude Liidu probleem (1932, nr. 2). NSV Liidu saavutusi teistest rohkem hindav oli ainult üks ajakirjas «Sotsialistlik Võitlus» ilmunud kirjutis, nimelt Cay Sundströmi artikli «Nõukogude Liidu sfinks» tõlge (1932, nr. 3). Samal ajal ei leia me nende ajakirjade üheski numbris kirjutist, mis oleks paljastanud kodanluse laimu esimese sotsialismimaa aadressil.

¹⁰ Vt. näit. Ervus, Sotsialismist, kommunismist ja bolševismist, lk. 102; K. F r e i b e r g, Riigikaitse- või klassiorganisatsioon. «Rünnak» 1930, nr. 4, lk. 90.

¹¹ «Igapäeva Rünnak» 1932, nr. 7, lk. 3; vt. ka «Igapäeva Rünnak» 1931, nr. 1, lk. 9.

¹² Vt. Noorsotsialistid! «Rünnak» 1929, nr. 5, lk. 138; Orvusto, Internatsionaal. «Rünnak» 1931, nr. 5, lk. 61; I. R e b a n e, Sotsialistliku liikumise suunad. «Sotsialistlik Võitlus» 1932, nr. 3, lk. 64 ja 65.

¹³ Diskussiooniresolutsioon. «Rünnak» 1933, nr. 9/10, lk. 127.

võidelda uue, parema ühiskonna eest, sotsialistlike ideaalide eest. Nad lootsid sotside partei kõrval osa võtta võitlusest töörahva huvide eest. Suur osa neist veendus üsna varsti, et sotside partei poolt aetav koostööpoliitika kodanlusega ei too töörahvale mingeid paremusi ega lähenda sotsialismi võitu, nagu sotsid seletasid. Klassivõitluse praktilised kogemused ja marksismi iseseisev uurimine tegi paljudele noorsotsialistidele selgeks, kui suur on lõhe K. Marxi ja F. Engelsi revolutsioonilise õpetuse ja sotside ninameeste poolt jutlustatava reformistliku «marksismi» vahel. Kõik see tekitas Noorsotsialistlikus Liidus juba üsna peagi opositsiooni sotside partei ja ENL-i juhtiva suuna vastu.

Selle opositsiooni tekkimist soodustasid teatud määral ka üksikud objektiivselt positiivse iseloomuga momendid Noorsotsialistliku Liidu enese tegevuses. Nii oli noortel Noorsotsialistliku Liidu kaudu võimalik legaalselt tutvuda marksismi aabitsatõdedega, eelkõige K. Marxi ja F. Engelsi üksikute töödega. Tähelepanu väärib ka ENL-i väljaannete veergudel tehtud ateistlik propaganda ja võitlus kodanliku natsionalismi mõningate avalduste vastu, samuti kapitalistliku korra pahede esiletoomine ning töölisnoorsoo kurnamise ja kodanliku hariduspoliitika paljastamine. Positiivseks momentiks liidu tegevuses oli ka üsna ulatusliku antimilitaristliku propaganda tegemine ja seoses sellega ENL-i kongressidel tribüüni andmine progressiivsele õpetlasele A. Audovale, kes sihikindlalt tegi kapitalismi- ja sõjavastast propagandat. Enam-vähem järjekindlalt paljastas ENL fašismi eriti 20-ndate aastate lõpul ja 30-ndate esimesel poolel.

Kõik need momendid ENL-i tegevuses löid teatud eeldused selleks, et osa noorsotsialistidest võis omaenda kogemuste ja nendeni ulatava EKP ning EKNÜ selgitustöö mõjul siirduda revolutsioonilise klassivõitluse teele ning seejärel tegevusuhtsusele kommunistliku noorsooliikumisega.

Selles suunas tegid EKNÜ juhtimisel noorsotsialistide hulgas teatud tööd juba Eesti Tööliste Partei noortesektsoonid (alates 1926.—1927. aastast) ja EKNÜ legaalne organisatsioon Ülemaaline Töölisnoorsoo Ühing (aastail 1927—1928). Paljud noorsotsialistid Tartus ja Tallinnas asusid revolutsioonilise klassivõitluse teele, pöörasid sotsidele selja ning tulid üle nimetatud organisatsioonidesse. See tekitas sotside partei ja ENL-i juhtides tõsist ärevust. ESTP Keskkomitee nõudis nende noorte väljaheitmist Noorsotsialistlikust Liidust, kes on sotside partei «põhimõtete vastu toiminud või toimivad».¹⁴ Ka ENL-i juhatuse aruandes ENL-i II kongressile 1928. aasta märtsis kurdeti, et noored nihkuvad «sotsialistlikust parteist ikka rohkem ja rohkem eemale ja pööravad lähema tutvuse järel sotsialistlikus liikumises valitseva jõuetusega» liikumisele selja või «asuvad töölisliikumise äärmisele pahemale tiivale».¹⁵ Seda, et tekkinud pahempoolse voolu tähtsamaks taotluseks oli otsustav lahkulöömine sotside parteist, kurtis ENL-i juhatuse ka ühes kirjas ESTP Keskkomiteele 1928. aastal. Selles rõhutati, et ENL-i üksikutes ühingutes esineb «püüet eraldada Noorsotsialistlik Liit täiesti parteist, mis püüete vastu Noorsotsialistliku Liidu juhatuse on pidanud võitlema»¹⁶ (siin ja edaspidi minu sõrendus — K. M.).

Otsustav lahkulöömine sotside parteist ning võitlus liidu suunamiseks revolutsioonilise klassivõitluse avarale teele iseloomustas ka Tartus tekkinud pahempoolset gruppi. 1928. aastal esines ENL-i Tartu ühingu esimees A. Stein «Rünnakus» kirjutisega, milles ta teravalt paljastas reformistide, sealhulgas ka austromarksistide olulisemaid väärtuskontseptsioone, kaitses sotsialistliku revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri vajadust ning nõudis ENL-i lahkulöömist sotside parteist ja tema muutmist revolutsioonilise klassivõitluse positsioonidel asuvaks iseseisvaks organisatsiooniks.¹⁷ Reageering Tartu

¹⁴ EKPA (= Eestimaa Kommunistliku Partei Arhiiv), f. 137, nim. 1, s.-ü. 151, l. 12 ja 13.

¹⁵ Eesti Noorsotsialistliku Liidu tegevusest. Kokkuvõte Liidu juhatuse aruandest II-le kongressile. «Rünnak» 1928, nr. 2, lk. 60.

¹⁶ EKPA, f. 137, nim. 1, s.-ü. 135, l. 8. Selles dokumendil on ENL-i juhatuse liikmete N. Andreseni, R. Savingu, K. Freibergi ja M. Mikhelsoni allkiri.

¹⁷ A. Stein, Noorsotsialistlik liikumine revolutsioonilise sotsialismi eelväena. «Rünnak» 1928, nr. 4, lk. 101—103.

pahempoolsete noorsotsialistide väljaastumisele näitas ka teistsuguste voolude olemasolu sotsiaaldemokraatlikus noorsooliikumises. ENL-i juhatuse liige parempoolne sots K. Freiberg vastas A. Steini kirjutisele laimu, ähvarduste ja provokatsiooniliste süüdistustega.¹⁸ «Rünnaku» toimetuse liikmed kuulusid ka liidu juhatusse) nõustus sõnades ettevaatlikult küll A. Steini mõnede seisukohtadega («asetada noorsotsialistlik liikumine revolutsioonilise sotsialismi alusele... kasvatustööks»), kuid kahtles tõsiselt, kas on tarvis sotside parteist lahku lüüa.¹⁹ Aga see oligi põhiküsimus. Ja pärast A. Steini lühikest vastust K. Freibergile (A. Stein nõudis oma vastuses taas «sisemist revolutsiooni» — koostöö kodanlusega jätta ja asuda täielise klassivõitluse joonele)²⁰ teatas toimetuse oma märkuses: «Sellega lõpeb see seltsimehelik poleemika.» Ja see oligi kõik! K. Freibergi laimavate avalduste vastu ei soovinud ENL-i juhatuse ülejäänud liikmed aga midagi öelda.

Nii paistis juba siin teravamalt silma ENL-i juhtivat suunda iseloomustav joon: kõhklus, kui jutt oli revolutsioonilistest tegudest, ja ühtsuse kaitsmine parempoolsete sotsiaalreeturitega. See hoiak oli ilmselt tsentristlik. Nagu V. I. Lenin korduvalt on rõhutanud, iseloomustab tsentrismi sotsiaaldemokraatias eelkõige võitlus parempoolsest oportunistist lahkulöömise vastu.

ENL-i juhtiv suund kartis isegi enam-vähem tõsisemaid väljaastumisi sotside partei liidrite reeturliku tegevuse vastu. Kui mõned noorsotsialistid 1928. aastal oma kirjades «Rünnakule» nõudsid ulatuslike aktsioonide alustamist sotside partei koalitsiooni vastu kodanlike parteidega, siis vastas ENL-i häälkandja toimetuse: «Oleks viga, kui Noorsotsialistlik Liit alustaks aktsiooni praeguse koalitsiooni vastu. Liidu ülesanne ei ole aktiivse poliitika mõjutamine, vaid aktiivsete parteimeeste kasvatamine.»²¹

Seevastu läks aga pahempoolne vool Noorsotsialistlikus Liidus just «aktiivse poliitika mõjutamise» teele, kasutades oma võitluses, eriti 1929.—1930. aastal, edukalt näiteks tööliisspordiliikumist. EKNU oli juba varem loonud sidemed Eesti Tööliisspordi Liidu pahempoolsete liikmetega ja tegi 1929. aastal ettevalmistusi kogu selle organisatsiooni ülevõtmiseks sotside käest.²² 1929. aasta suvel oli Tööliisspordi Liidu mõnes osakonnas peaaegu pooled liikmed pahempoolsete mõju all.²³ Eriti aktiivsed olid ses suhtes Tallinna tööliissportlased. Nagu kurdeti ESTP Keskkomitee istungil, keeldunud peaaegu kõik Tööliisspordi Liidu liikmed Tallinnas 1929. aasta 1. mail sotside poolt organiseeritud meelevaldusest osa võtmast.²⁴ Sama aasta suvel otsustasid Tööliisspordi Liidu liikmed eesotsas selle esimehe A. Antsoniga sotside partei keelust hoolimata Nõukogude Liitu võistlusreisile sõita. Seda «kuritegu» arutati korduvalt sotside partei Keskkomitees. Sotsialistlik Spordi-Internatsionaal saatis oma esindaja Tallinna asja uurima ning Eesti Tööliisspordi Liitu ähvardati internatsionaalist välja heita.²⁵ ENL-i juhatuse liige N. Andresen teatas oma kirjas sotside partei Keskkomiteele sel puhul, et juba 1929. aasta kevadest tüürivat Tööliisspordi Liit selles suunas, et «pakkuda teguvõimalusi kommunistlikele poliitikuile», s. o. pahempoolsetele, ja et $\frac{8}{10}$ selle organisatsiooni liikmeist olevat Sotsialistlikust Spordi-Internatsionaalist lahkulöömise poolt. Kirja autor nõudis Keskkomiteelt «abinõude» tarvitusele võtmist.²⁶ Seda ka tehti. A. Antson eemaldati

¹⁸ K. Freiberg, Kas Noorsotsialistlik Liit iseseisvaks? Üks hädaohtlik ja vähekaalutud ettepanek. «Rünnak» 1928, nr. 5, lk. 157—159.

¹⁹ Toimetuse märkus. «Rünnak» 1928, nr. 4, lk. 103 ja 104.

²⁰ A. Stein, Üks põhjendamatu kallaletung. «Rünnak» 1928, nr. 6, lk. 199.

²¹ «Rünnak» 1928, nr. 6, lk. 199. ENL-i kongressil 1931. a. märtsis esitas liidu juhatuse resolutsiooni «Maailmavaateline distsipliin», milles öeldi, et ENL-i kogu tegevuse ja taktikalised suunad määrab ära üksnes sotside partei ja «noorsotsialistide ülesanne võib olla ainult tulevikus teha selgitustööd taktika muutmiseks». («Rünnak» 1931, nr. 4, lk. 51.)

²² EKPA, f. 24, nim. 1, s.-ü. 523, l. 13.

²³ Sealsamas.

²⁴ EKPA, f. 137, nim. 1, s.-ü. 151, l. 67.

²⁵ Sealsamas, l. 70, 72, 73, 75, 76 ja 80; s.-ü. 161, l. 3.

²⁶ Sealsamas, s.-ü. 161, l. 3.

Töölisspordi Liidu esimehe kohalt ning heideti liidust välja.²⁷ Mitmeid teisigi juhatuse liikmeid ja NSV Liidus käinud töölissportlasi sunniti liidust lahkuma.²⁸

Pahempoolne vool noorsotsialistlikus liikumises tugevnes eriti 30-ndate aastate algul, millal majanduskriis ja fašismi pealetung ning lõpuks Hitleri võimuletulek Saksamaal andis raske löögi reformistide teooriatele kapitalismi «rahulikust sissekasvatamisest» sotsialismi ning põhjustasid revolutsioonilise meeoleolu kasvu töörahva hulkades. Paljud töölisnoored astusid Noorsotsialistlikku Liitu, tehes seda eelkõige seal esineva pahempoolse voolu pärast. See oli peamiseks põhjuseks, miks ENL-i read neil aastail arvuliselt kasvasid, suurenedes pisut üle 900 liikmelt 1930. aasta aprillis ligi 2000 liikmele 1933. aastal.²⁹ Umbes samast ajast säilinud ENL-i Tallinna ühingu liikmete ankeetidest nähtub, et tema liikmeskonnas oli ligi 60 protsenti töölisnoori.³⁰ See kindlustas pahempoolsele voolule tugeva baasi ning soodustas tema tegevuse aktiveerumist.

1931. aasta septembris asutas grupp pahempoolseid noorsotsialiste eesotsas O. Cheri, I. Enoki, G. Liivakandi ja R. Adamsoniga Tallinnas Lasnamäe töölisrajoonis noorsotsialistliku ühingu «Karl Marx». See organisatsioon kuulus vormiliselt Noorsotsialistlikku Liitu, ent sellesse koondusid peamiselt pahempoolse maailmavaatega noored, kes asusid kommunistliku liikumisega tegevusühitsuse loomise seisukohal.³¹ Juba 1931. aasta suvel, mil tehti veel ettevalmistusi nimetatud ühingu loomiseks, sõlmis EKNÜ Tallinna Komitee selle juhi O. Cheriga sidemed ning andis juhtnööre tegutsemiseks.³² Augusti keskel pöördus O. Cher ise kirjaga Nõukogude Liidus viibivate EKP tegelaste poole, paludes saata eestikeelset kommunistlikku kirjandust.³³ Ühingu peeti referaate marksism-leninismi küsimustes, loeti marksistlikku kirjandust jne. Tema üheks esimeseks suuremaks aktsiooniks oli sotside Töölisspordi Liidu kongressil (novembris 1931) suure osa endiste juhatusliikmete läbikukutamine. Spordiliidu juhatusse valiti huik pahempoolse voolu esindajaid.³⁴

ENL-i juhatusel tekkis üsna pea ühingu «Karl Marx» vastu kahtlus. Vastuaktsiooni alustati sellega, et detsembris 1931 heitis ENL-i juhatuse O. Cheri Noorsotsialistlikust Liidust välja. Viimane hakkas tegutsema pahempoolsetes ametiühingutes. Kui tema initsiaaliiv järgmisel aastal Eesti Töölisnoorte Ühingu asutati, tulid paljud ühingu «Karl Marx» liikmed sellesse üle, lüües lahku Noorsotsialistlikust Liidust.³⁵

1931.—1932. aastal kujunes ka Rakvere noorsotsialistlikus ühingus välja pahempoolne grupp eesotsas siinse Õpetajate Seminari õpilase V. Sooga. Viimase juhtimisel asutati Rakveres koolidevaheline illegaalne õpilasing, kus uuriti marksistlikku kirjandust, korraldati referaate ja jälgiti pidevalt NSV Liidu saavutusi sotsialismi ehitamisel. Selleks vajalikku poliitilist kirjandust muretseti muu hulgas ka NSV Liidus elavate tuttavate kaudu.³⁶ Nagu V. Soo ise hiljem kirjutas, ei rahuldanud teda ja mitmeid teisigi Rakvere noorsotsialiste ENL-i juhtiva suuna viljatud «revolutsioonilised» fraasid. Noored tahtsid osa võtta tõelisest klassivõitlusest. Kui V. Soo 1932. aasta märtsis ENL-i VI kongressil liidu juhatusse valiti, hakkas ta koos teiste pahempoolse voolu esindajatega (A. Hint jt.) võitlema ENL-i austromarksistliku positsiooni vastu, pidades

²⁷ EKPA, f. 1, nim. 1a, s.-ü. 98.

²⁸ EKPA, f. 1, nim. 1a, s.-ü. 2914; f. 25, nim. 2, s.-ü. 1846; ORRKA (= Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehitustöö Riiklik Keskarhiiv), f. 947, nim. 1, s.-ü. 99, l. 37 ja 38.

²⁹ «Rünnak» 1930, nr. 4, lk. 87; A. Toik, Ühisrindede leninliku taktika võit töölisklassi parteides ning ametiühingutes Eestis aastail 1933—1935, lk. 30.

³⁰ EKPA, f. 137, nim. 1, s.-ü. 397, 398, 399, 400 ja 401.

³¹ EKPA, f. 25, nim. 2, s.-ü. 342, l. 28; f. 6495, nim. 1, s.-ü. 265, l. 199, 286 ja 287; s.-ü. 271a, l. 4.

³² EKPA, f. 6495, nim. 1, s.-ü. 265, l. 199 ja 286.

³³ Sealsamas, l. 179.

³⁴ Sealsamas, l. 303.

³⁵ ORRKA, f. 949, nim. 3, s.-ü. 47, l. 17.

³⁶ ORRKA, f. 1108, nim. 4, s.-ü. 322, l. 40—42; RAKA (= Eesti Riiklik Ajaloo Keskarhiiv), f. 2108, nim. 1, s.-ü. 4, l. 19—31; Rakvere Rajoonidevahelise Koduloomuuseumi vanema teadusliku töötaja I. Kuslapi käsikirjaline uurimus, autori valduses.

ainuõigeks revolutsioonilise klassivõitluse teed.³⁷ 1932. aasta suvel lõi V. Sooga sidemed endine poliitvang kommunist R. Mikker. Viimane selgitas talle EKP võitlussiht, mis V. Soo omaks tunnistas.³⁸ Lõõnud lahku Noorsotsialistlikust Liidust, hakkas ta tööle pahempoolsetes ametiühingutes ja töötute hulgas. Temaga tuli kaasa suur osa Rakvere noorsotsialistide ühingu liikmeid.³⁹ Nagu paljud teisedki Noorsotsialistlikust Liidust lahkulõõnud ning kommunistliku liikumisega tegevusuhtsust leida püüdvad noored, langes V. Soogi kodanlike võimude repressioonide ohvriks. Ta heideti Rakvere Õpetajate Seminarist välja, arreteeriti 1933. aasta algul ja mõisteti töötute koosolekul peetud poliitilise kõne ning töölisajalehele revolutsioonilise artikli kirjutamise eest kolmeks aastaks vangi.⁴⁰

Pahempoolse voolu energiline tegevus arenes 30-ndate aastate algul ka Tartus. Juba 1931. aasta kevadel oli EKP loonud sidemed Tartu pahempoolsete noorsotsialistidega, kellele anti juhendeid võitluseks ning siinse noorsotsialistliku ühingu ülevõtmi-seks.⁴¹ Sama aasta suvel kohtusid Tartu pahempoolsete noorsotsialistide esindajad E. Lepik, A. Hint ja A. Piir O. Cheriga. Ühiselt arutati, kuidas laiendada pahempoolset opositsiooni kogu Noorsotsialistliku Liidu ulatuses ning kuidas ENL-i pahempoolsete kätte üle võtta. Kõigepealt otsustati alustada Tartu ühinguga. Leiti, et kuna Tartus on pahempoolsetel kindel ülekaal, tuleb kutsuda kokku erakorraline koosolek ning valida uus juhatus juba pahempoolse suuna pooldajatest.⁴²

Vastavalt ENL-i kodukorrale oli erakorralise koosoleku kokkukutsumiseks vajalik, et seda nõuaks $\frac{3}{4}$ liikmetest. Nii palju allkirju kogutigi, mis näitas tugeva pahempoolse voolu olemasolu ühingus. Koosolek pidi toimuma septembris. ENL-i juhtkond sattus ärevusse. Liidu juhatuse esimees N. Andresen saatis juhtiva suuna pooldajatele Tar-tusse kirja, milles ta nõudis ühingu «päastmist» «bolševistlike «löögirühmade»» käest.⁴³ Koosoleku ajaks sõitsid Tallinnast kohale ENL-i juhatuse liikmed K. Freiberg ja L. Mets-lang. Viimane teatas E. Lepikule ja teistele pahempoolse suuna esindajatele, et niipea kui koosolek vana juhatuse tagandab, kasutavad nad kaasasolevat ENL-i juhatuse voli-tust Tartu ühingu sulgemiseks ja uue asutamiseks, millesse pahempoolseid enam liikmeks ei võeta. Mitmesuguste võtetega läkski vastastel korda koosolek nurja ajada. Pahempoolse voolu esindajad heideti ENL-ist välja.⁴⁴

Viimased eesotsas E. Lepiku, A. Hinti, A. Steini ja K. Mõissaarega asutasid sama aasta septembris uue organisatsiooni — Tartu Tööliste Esperanto- ja Kul-tuuriühingu.⁴⁵ Sellesse koondusid eeskätt revolutsiooniliselt meelestatud noored harit-lased ja töölisnoored, kellest suurem osa oli välja heidetud ENL-ist. ENL-i juhatuse otsusel 27. detsembrist 1931 loeti noorsotsialistid, kes astusid Tartu Tööliste Esperanto- ja Kultuuriühingu liikmeks, automaatselt ENL-ist väljaheidetuks.⁴⁶ Seoses sellega sunniti ENL-i Tartu ühingust lahkuma 40 noort.⁴⁷ Nii keeldusid ENL-i juhtiva suuna esi-ndajad, hoolimata tööliklassi ühisrindede vajaduse kohta tehtud suurtest sõnadest, koos-tööst pahempoolse vooluga isegi omaenda ridades.

Pahempoolse voolu kujunemine ENL-i Tartu ühingus ning Tartu Tööliste Esperanto- ja Kultuuriühingu asutamine ning tegevus oli tihedalt seotud progressiivse andeka õpetlase, pedagoogi ja ühiskonnategelase A. Audova nimega. Algul oli A. Audova tegutsenud ESTP liikmena, kuid pettus varsti sotside liidrite poolt aetavas kodanlu-

³⁷ EKPA, f. I, nim. 1a, s.-ü. 2416, l. 8.

³⁸ EKPA, f. 6495, nim. 1, s.-ü. 296, l. 11—13.

³⁹ Sealsamas, l. 13.

⁴⁰ EKPA, f. I, nim. 1a, s.-ü. 2416, l. 9.

⁴¹ EKPA, f. 24, nim. 1, s.-ü. 598, l. 15.

⁴² EKPA, f. 25, nim. 2, s.-ü. 1024, l. 9; f. 6495, nim. 1, s.-ü. 271a, l. 4 ja 5.

⁴³ EKPA, f. 25, nim. 1, s.-ü. 25, l. 1. Kirja originaal.

⁴⁴ EKPA, f. 25, nim. 2, s.-ü. 1024, l. 9 ja 10; f. 6495, nim. 1, s.-ü. 271a, l. 5.

⁴⁵ Sealsamas; RAKA, f. 2121, nim. 119, s.-ü. 147, l. 478. Tartu Tööliste Esperanto- ja Kultuuriühingu tegevust on üsna põhjalikult valgustanud ajalookandidaat O. Kuuli oma raamatus «Ühise võitluslipu alla» (Tallinn, 1961), lk. 148—154.

⁴⁶ EKPA, f. 25, nim. 1, s.-ü. 25, l. 3.

⁴⁷ RAKA, f. 2121, nim. 119, s.-ü. 147, l. 440.

sega koostöö poliitikas ning jõudis iseseisva uurimistöö tulemusena revolutsioonilise marksismi seisukohtadele.⁴⁸ Omades Tartu noortega tihedaid sidemeid, avaldas A. Audova suurt mõju nende maailmavaate kujunemisele.

1932. aasta sügisel astusid Tööliste Esperanto- ja Kultuuriühingu liikmeks politsei poolt Tallinnast väljasaadetud O. Cher ning endine poliitvang A. Kriisemann, kes oli 1928. aastal olnud Ülemaalse Töölisnoorsoo Ühingu Tartu osakonna esimees.⁴⁹ Nende kaudu loodi vahetu side illegaalse Kommunistliku Parteiga ning hakati tegutsema tema juhtimisel.

Tööliste Esperanto- ja Kultuuriühingul on suuri teeneid, et Tartu noorsotsialistide pahempoolne osa läks kaasa kommunistliku liikumisega. Sageli käisid O. Cher jt. revolutsioonilised noored noorsotsialistide koosolekuil, kus püüdsid oma vaated selgitada ja sotside parteid paljastada.⁵⁰ EKP liikmete E. Vassili ja O. Cheri ülesandel astusid mitmed töölisnoored 1933. aasta algul Tartu noorsotsialistide ühingusse, et siin pahempoolset opositsiooni organiseerida.⁵¹ Üksikud noorsotsialistid võtsid ENL-i juhatuse keelust hoolimata osa Tööliste Esperanto- ja Kultuuriühingu üritustest.⁵² ENL-i Tartu ühingus tekkis uuesti pahempoolne rühm, kellest suur osa aga jälle välja heideti või ise ühingust välja astus.⁵³

Kui Tartu pahempoolsed töölisorganisatsioonid EKP juhtimisel 1933. aastal esitasid sotside ühingutele oma ühisrinde-ettepanekud, lükati need sotside partei poolt tagasi. Sellega seoses toimusid ägedad vaidlused ka Tartu noorsotsialistide ühingus, kuid ENL-i juhatuse keelul ühingul pahempoolsete töölisorganisatsioonidega ühisrindesse astuda.⁵⁴

Tallinnas võitles töölisnoorsoo ühisrinde eest energiliselt Eesti Töölisnoorte Ühingu häälekandja «Võitlusrinne» pühendas ühisrindele mitmeid kirjutisi. Eesti Töölisnoorte Ühingu kujunes ka ise tegelikult ühisrinde organisatsiooniks: tema ridadesse kuulusid kommunistlikud noored kõrvuti endiste noorsotsialistidega ja ta töötas kontaktis noorsotsialistide Tallinna ühingus tegutseva pahempoolse grupiga, kelle eesotsas olid I. Enok ja K. Raesar. 1932. aasta sügisel hakkasid pahempoolsed tegema ettevalmistusi noorsotsialistliku ühingu «Karl Marx» ülevõtmiseks ning tema liitmiseks Eesti Töölisnoorte Ühinguga. See oleks Töölisnoorte Ühingut kui ühisrinde-organisatsiooni veelgi tugevdanud. Ent nagu Tartus, heideti siingi mitmed pahempoolsed noorsotsialistid ENL-ist välja ning ühingu ülevõtmine nurjus. Osa väljaheidetuist astus Töölisnoorte Ühingusse. Ühingu «Karl Marx» aga likvideeriti varsti pärast seda.⁵⁵

Fašismi üldisest pealetungist ja kodanliku ajakirjanduse lakkamatutest rünnakutest ENL-i pidevalt tugevneva pahempoolse tiiva vastu sai kõigile selgeks, et Noorsotsialistlik Liit peagi suletakse. Mitmed Tallinna noorsotsialistide ühingu pahempoolsed liikmed hakkasid ettevalmistusi tegema ühingu põranda alla viimiseks.⁵⁶ Asjasse pühendati ka mõned ENL-i juhatuse liikmed. Need hakkasid kahtlema ning nõudsid, et kui ühingu peaks illegaalselt tegutsema hakkama, siis tuleb põranda alla viia viimne kui üks liige ning rakendada täielikku demokraatiat — valimised, aruanded jne.⁵⁷ Muidugi ei olnud rasketes illegaalses tingimustes võimalik neid nõudeid rakendada, mistõttu ühingu põranda alla viimisest sellisel kujul ei tulnud midagi välja.

Augustis 1933 suletigi mitmete töölisorganisatsioonide hulgas ka Eesti Noorsotsia-

⁴⁸ O. Kuuli, Ühise võitluslipu alla, lk. 148 ja 149; V. Kriinai, Eesrindlik teadlane ja töörahva huvide eest võitleja. «Eesti Kommunist» 1957, nr. 12, lk. 16–21; EKPA, f. 25, nim. 2, s.-ü. 1024, l. 1–24.

⁴⁹ RAKA, f. 2121, nim. 119, s.-ü. 147, l. 1143 ja 1144. 1933. aasta algul võeti O. Cher vastu EKP ridadesse.

⁵⁰ EKPA, f. 25, nim. 2, s.-ü. 1471, l. 1–5; f. 24, nim. 1, s.-ü. 722, l. 86a.

⁵¹ EKPA, f. 25, nim. 2, s.-ü. 844; s.-ü. 1024, l. 17; s.-ü. 1624.

⁵² EKPA, f. 6495, nim. 1, s.-ü. 271a, l. 18.

⁵³ EKPA, f. 25, nim. 2, s.-ü. 844; s.-ü. 1024, l. 17; s.-ü. 1624.

⁵⁴ EKPA, f. 6495, nim. 1, s.-ü. 271a, l. 17 ja 18.

⁵⁵ EKPA, f. 25, nim. 2, s.-ü. 342, l. 28 jj.

⁵⁶ Sealsamas; M. Scheeri mälestused, autori valduses.

⁵⁷ EKPA, f. 25, nim. 2, s.-ü. 342, l. 28 jj.

listlik Liit.⁵⁸ ENL-i juhatus teatas juhtunust Sotsialistliku Noorsoo-Internatsionaali Täitevkomiteele.⁵⁹ Kartes noorsotsialistide eraldumist sotside parteist, arvasid ENL-i liidrid, et sedasama kardab ka partei juhtkond.⁶⁰ ESTP Keskkomitee oli aga teistsugusel seisukohal. Liiga tugevaks oli muutunud Noorsotsialistlikus Liidus pahempoolne opositsioon, mida tsentristmgi ei olnud enam suuteline vaos hoidma. Juba 1931. aasta lõpul rõhutati ESTP VI kongressi aruandes, et Noorsotsialistlikus Liidus tulevat rohkem rõhku panna «poliitilisele distsipliinile, millest ei lubata kaugelgi nii palju kõrvalekaldumisi, kui seda partei on võimaldanud seniajani».⁶¹ Ent iseasi oli sotside partei liidrite subjektiivsed soovid, teine asi aga klassivõitluse objektiivne arenemine. Mingisugused otsused ei suutnud enam peatada pahempoolse voolu kasvu noorsotsialistlikus liikumises.

Sotside partei liidrid otsustasid nüüd head juhust kasutada, et noorsotsialistlikke organisatsioone pahempoolset opositsioonist puhastada ja nad täielikult parempoolsele reformismile allutada. Otsustati likvideerida ENL-i senine statuut, mis oli võimaldanud pahempoolse voolu tekkimist. Suletud ENL-i juhatase nimel saatis N. Andresen sel puhul ESTP Keskkomiteele 13. septembril 1933 protestikirja, nõudes ENL-i taastamist «ilma ühegi sisulise muutuseta».⁶² Tegelikult tähendas see «ilma ühegi sisulise muutuseta» ENL-i jätmist endiselt sotside partei ripatsiks. ENL-i juhtkond ei suutnud teistsugusele lahendusele veel mõeldagi, kartes liidu lahtikiskumist sotside parteist.

Pahempoolsete noorsotsialistide esindajad aga läksid ENL-i juhtivast suunast erinevat teed. Eesotsas Tallinna pahempoolsete noorsotsialistide I. Enoki ja K. Raesaarega astusid nad juba 1933. aasta novembris ühendusse EKP juhtivate tegelastega, paludes neilt näpunäiteid illegaalseks tegevuseks ja kommunistlikku kirjandust.⁶³ Kasutades ära 1933. aasta sügisel Tallinnas asutatud noorsotsialistlikke illegaalseid ringe, mis koondasid peamiselt koolinoori, hakkasid pahempoolsed nende hulgas revolutsioonilist selgitustööd tegema.⁶⁴

Ehkki ENL 1933. aasta oktoobris sai võimudelt uuesti tegutsemisloa, jäi sotside partei juhtkond endiselt oma seisukohtadele kindlaks likvideerida ta sellisel kujul.

Sotside partei liidrite reetlik tegevus tõukas aga nüüd sotside parteist üha enam eemale ka osa ENL-i juhtkonda, kes seni oli kaitsnud «kodurahu». Samal ajal kasvas opositsioon sotside partei parempoolse ladviku vastu üldse. See väljendus ilmekalt 1934. aasta veebruaris ESTP VIII kongressil puhkenud ägedas võitluses. Teravad vastuolud kongressil viisid asja nii kaugele, et parempoolse tiiva lüüasaamise kartusel lõpetas juhataja A. Rei kongressi enneaegu ja osa päevakorrast jäi läbi arutamata.⁶⁵ Kuid sellest kõigest hoolimata ei olnud ENL-i juhtkond ikka veel valmis sotside parteist, parempoolsest oportunistist, otsustavalt lahku lööma.⁶⁶ Ent lõpplahendus pidi tulema. Selleks tarvitses ENL-i juhtidel, kelle tsentristliku suunaga poliitika siiani oli Noorsotsialistlikku Liitu ühendanud sotside parteiga, noorte massides süvenenud pahempoolsete meeleolude survele teha vaid üksainus samm sõnadelt tegude ja võitluse suunas.

1934. aasta märtsis toimus Eestis fašistlik riigipööre. Keelati ära igasugused koosolekud, meeleavaldused, rahvakogunemised jne. See keeld kehtis ka sotside kohta. Ent

⁵⁸ ORRKA, f. 852, nim. 1, s.-ü. 2245, l. 60.

⁵⁹ EKPA, f. 137, nim. 1, s.-ü. 321, l. 3.

⁶⁰ Sealsamas.

⁶¹ Sealsamas, s.-ü. 223, l. 29.

⁶² Sealsamas, s.-ü. 321, l. 4. 22. sept. 1933 pöördus N. Andresen uuesti ESTP Keskkomitee poole, nõudes sammude astumist ENL-i taastamiseks. Oma kirja lõpetas ta sõnadega: «Ma ei suuda uskuda, et Parteil oleks soovitatav ühe liikumise mahamatmine, mille organiseerimiseks ometi on kulunud palju aega, energiat ja isegi raha.» (Sealsamas, s.-ü. 323, l. 22.)

⁶³ EKPA, f. 25, nim. 2, s.-ü. 342, l. 12 ja 13.

⁶⁴ ORRKA, f. 1108, nim. 3, s.-ü. 517, l. 255—258.

⁶⁵ Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost, II osa. (Aastad 1920—1940.) Toim. A. Panksejev, M. Pesti. Tallinn, 1963, lk. 249.

⁶⁶ ENL-i juhatase esimees N. Andresen ütles kongressil oma lõppsõnas: «Näha parteid nagu ta on ja teda siiski armastada, see on kangelastöö. Kellelgi ei tule mõttesse kõigutada partei aluseid.» (EKPA, f. 137, nim. 1, s.-ü. 346, l. 34. ESTP VIII kongressi protokoll.)

koos mõnede seni tsentralistlikku suunda pooldanutega otsustasid pahempoolsed noorsotsialistid siiski I. maid tähistada. See oli juba revolutsiooniline tegu. Ööl vastu I. maid kleepis grupp noorsotsialiste (I. Enok, H. Raesaar, A. Masing, J. Veebermann jt.) Tallinnas majaseinte plakadid, millele oli kirjutatud: «Maha sõjaseaduslik kord!», «Maha kodanluse diktatuur — võim töörahva kätte!», «Nõuame sõna-, koosolekute- ja mõttevabadust!» jne.⁶⁷ Järgmisel päeval, 1. mail, korraldasid noorsotsialistid Lükati metsas salajase maimiitingu. Sellest võttis osa kokku umbes 45 noort, nende hulgas ka ENL-i juhatuse liikmeid eesotsas N. Andreseniga.⁶⁸ Miitingul levitati ENL-i juhatuse I. mai üleskutset, millel oli juba üsna revolutsiooniline värving,⁶⁹ lauldi «Internatsionaali», kõnega esines N. Andresen.⁷⁰

Mõni päev hiljem oli politseil noorsotsialistide salajase miitingu üksikasjad teada. Miitingust osavõtnuid kuulati kaitsepolitseis üle, korraldati läbiotsimisi, N. Andresenit, A. Jaanust jt. aktiivsemaid osavõtjaid karistati kaitsevägeude ülemjuhataja otsuse alusel suure rahatraviga või selle mittemaksmisel kuni 3-kuulise vangistusega.⁷¹

Nüüd, mil Eesti Noorsotsialistlik Liit oli üle astunud temale sotside partei poolt ettenähtud funktsioonidest ja asunud sõnade juurest tegude juurde, ei olud sotside parteil sellist sektsiooni enam vaja; ta ei vastanud enam «sotsiaalsele tellimusele». 17. mail 1934 otsustas ESTP Keskkomitee «likvideerida parteis pahempoolseid seisukohti kandvad ühingud», nende hulgas ka Eesti Noorsotsialistliku Liidu.⁷² Samal päeval heitis sotside partei «kõrgem kohus» ENL-i juhatuse esimehe N. Andreseni ESTP-st «jäädavalt» välja.⁷³

Nii lõpetas Eesti Noorsotsialistlik Liit oma olemasolu senise patrooni — sotside partei — käe läbi. See akt väljendas aga ka sotside partei enda pankrotti: ta kaotas oma kasvubaasi.

Eesti Noorsotsialistliku Liidu kogu ajalugu näitas selgesti, et tsentristlikul poliitikal ei saanud olla kindlat ja püsivat pinda noorsoo hulgas, kes tahtis võidelda rahva parema tuleviku eest. Juba ENL-i esimene sulgemine 1933. aastal andis tsentristlikule poliitikale surmava hoobi, ta kaotas peamise osa oma baasist — ebakindlad elemendid Noorsotsialistlikus Liidus —, kellele ta tugines. Need pöörasid kogu liikumisele kiiruga selja ja neid ei suudetud ka pärast tegutsemisloa saamist enam koguda.⁷⁴ Võitlusele jäid truuks üksnes pahempoolsed noorsotsialistid, kes ainukestena Noorsotsialistlikus Liidus otsisid ja leidsid õige tee, mis viis töölisnoorsoo ühisele revolutsioonilisele klassivõitlusele. Selle suunaga liitusid lõpuks ka mõned liidus juhtivat osa etendanud tsentristliku voolu esindajad, kelle senist võitlust ühtsuse eest sotsiaalreeturitega pidi tabama ja tabaski lüüasaamine. Otsustav lõhenemine tähistas tegelikult pahempoolse suuna võitu Eesti noorsotsialistlikus liikumises. See oli samuti tähtsaks eelduseks proletarise noorsoo ühisrindede väljakujunemisel, sest «ainult lahkulöömisega nendest ja nende taolistest inimestest (s. o. parempoolsetest oportunistidest — M. K.) saab teoks revolutsioonilise proletariaadi *internatsionaalne ühtsus* kodanluse vastu, tema kukutamiseks».⁷⁵

*

Eeltoodust selgub, et noorsotsialistlikku liikumist Eestis ei saa käsitletaval perioodil vaadata kui ühtset parempoolset või ühtset pahempoolset voolu eesti sotsiaaldemokraa-

⁶⁷ ORRKA, f. 949, nim. 1, s.-ü. 109, l. 303.

⁶⁸ ORRKA, f. 852, nim. 1, s.-ü. 2133, l. 1 jj.

⁶⁹ Sealsamas. Ka 24. veebruaril 1934 avaldatud ENL-i juhatuse üleskutses «Austria revolutsiooni puhul» öeldakse, et «kapalistliku kriisi reformistliku poliitika võimaluste lõppedes jääb üle ainult revolutsiooniline võitlus». (EKPA, f. 137, nim. 1, s.-ü. 388, l. 2.)

⁷⁰ ORRKA, f. 852, nim. 1, s.-ü. 2133, l. 8.

⁷¹ Sealsamas, l. 1.

⁷² Sealsamas, s.-ü. 2134, l. 4.

⁷³ Sealsamas, l. 3.

⁷⁴ EKPA, f. 25, nim. 2, s.-ü. 342, l. 17; f. 137, nim. 1, s.-ü. 386, l. 13.

⁷⁵ V. I. Lenin, Kiri Saksa ja Prantsuse töölistele. Seoses vaidlustega Kommunistliku Internatsionaali teise kongressi üle. Teosed, 31. kd., lk. 250 ja 251.

tias. Noorsotsialistlikus liikumises esines Eesti Noorsotsialistliku Liidu eksisteerimise kestel (1926—1934) kolm põhilist voolu: parempoolne, pahempoolne ja tsentrism; viimane neist oli Eesti Noorsotsialistliku Liidu juhtivaks, tema palet määravaks ja valitsevaks suunaks.

Parempoolne, oportunistlik vool — töölisliikumises tegutsevad kodanluse agendid —, mis oli juhtivaks ja valitsevaks sotside parteis, püüdis oma esindajate ja poolehoidjate kaudu Noorsotsialistlikus Liidus hoolega hoida seda organisatsiooni sattumust pahempoolsete mõju alla, puhastada ta pahempoolsetest elementidest ning juhtida kogu noorsotsialistlik liikumine kodanlusega koostöö teele.

Nende vastu tegutses pahempoolne vool noorsotsialistlikus liikumises, mida ENL-i liidrid nimetasid kord «bolševistlikuks löögirühmaks», kord «provokatsioonilisteks rakukesteks», kord «kommunistlikeks gruppideks»⁷⁶ jne. Selle voolu kandjateks olid noored, kes tahtsid siiralt võidelda kapitalistliku korra vastu, sotsialistlike ideaalide eest. Need noored ei jäänud peatuma austromarksistide õpetusel, vaid läksid siit revolutsioonilise marksismi teooria omandamisel iseseisvalt edasi ja jõudsid võitluse käigus revolutsioonilise klassivõitluse positsioonidele. Selle voolu iseloomustavaks jooneks oli otsene võitlus parempoolsete sotsiaalreeturite reformistliku poliitika vastu ja nendest otsustava, avaliku lahkulöömise eest, et suunata ENL revolutsioonilise klassivõitluse avarale teele. Pahempoolsed noorsotsialistid ei tunnistanud tegevusühtsuse loomise vajadust kommunistliku liikumisega mitte sõnades, vaid tegudes. Selle eest heideti neid hulgaliselt Noorsotsialistlikust Liidust välja. Enamik pahempoolseist noorsotsialistidest astus juba 20-ndate aastate teisel ja 30-ndate aastate esimesel poolel raskesse revolutsioonilisse võitluse ühises rindes kommunistliku noorsooliikumisele. Nad liitusid sellega julgelt juba reaktsiooni kõige julmematel aastatel, hoolimata sellest, et neil tuli selle eest kannatada vanglapiinu, jälitamist ja tagakiusamist, nagu see sai osaks kommunistidele ja kommunistlikele noortele.

Kuigi EKP ja EKNÜ oma otsustes ja väljaannetes kõnesolevail aastail pahempoolset voolu noorsotsialistlikus liikumises otseselt ei eristanud, võisime eespool näha, kuidas nad praktilise võitluse käigus löid selle voolu esindajatega sidemeid, õpetasid neid ning suunasid kõige tähtsamale, otsustavale lahkulöömisele oportunistmist, reformismist.

Nende kahe voolu vahepeal seisis Eesti Noorsotsialistliku Liidu liidrite ja juhtiva aktiivi enamik, samuti osa liikmeskonnast, kes valitses tegelikult Noorsotsialistliku Liidu juhatust ja tema häälekandjaid, kes andis kogu organisatsioonile oma näo ja tooni. See juhtiv vool moodustas omamoodi puhvri sotside parteis valitseva parempoolse oportunisti ja ENL-i selle osa lihtliikmete ja aktiivi vahel, kes soovisid võidelda sotsialistlike ideaalide eest. Noorsotsialistlikus liikumises esitas ta ilmselt tsentrismi, s. o. sõnades kõneldi küll revolutsioonist ja sotsialismist, tegudega aga takistati nende eesmärkide saavutamist; sõnades heideti sotside partei liidritele küll ette koostööd kodanlusega, tegudes aga võideldi ühtsuse eest nendega. Ühtsus kodanluse agentidega töölisliikumises oli nii tööliklassile kui ka töölisnoorsooliikumisele kahjulik. Ükskõik kui «headest kavatsustest» see võitlus ühtsuse eest parempoolse oportunistiga ka tingitud oli, tähendas see ikkagi tööliklassi allutamist sotsiaalreeturitele ning selle kaudu kodanlusele. Kaitstes ühtsust sotsiaalreeturitega ning võideldes nende vastu, kes pooldasid lahkulöömist oportunistmist, takistas tsentristlik vool omalt poolt töölisnoorsooliikumisele paratamatult vajalikku tegevusühtsust.

Iseloomustades tsentrismi, kirjutas V. I. Lenin — ja see on ilmselt maksev ka ENL-i juhtiva suuna kohta —, et tsentristid on «kõhklevad inimesed, kes... sõrgivad oportunistide sabas ja tekitavad proletariaadile kõige rohkem kahju silmakirjalike katsetega peaaegu teaduslikult ja marksistlikult (ärge tehke nalja!) õigustada oportunisti. Osa neist, kes on hukkumas selles kolmandas voolus, võib päästa ja tagasi tuua sotsialismi juurde, aga mitte teisiti kui poliitika abil, mis on suunatud kõige otsusta-

⁷⁶ Vt. EKPA, f. 25, nim. 1, s.-ü. 25, l. 1; «Igapäeva Rännak» 1931, nr. 3, lk. 6; 1933, nr. 1, lk. 11.

vamale lõhenemisele ja lahkulöömisele esimesest voolust,»⁷⁷ s. o. parempoolsest oportunist, reformismist.

Ent just lahkulöömine oli see, mida tsentrism vool Eesti noorsotsialistlikus liikumises kõige enam kartis. Tsentrismi ohtlikkus aga selles seisnebki, rõhutas V. I. Lenin, et ta «püüab agaralt lepitada proletariaati «kodanliku töölisparteiaga», kaitsta proletariaadi ja selle partei ühtsust ning tõsta niiviisi selle partei autoriteeti».⁷⁸

Tsentrismi osast Noorsotsialistlikus Liidus (seda muidugi otseselt tsentristlikuks nimetamata) kirjutas üsna avameelselt «Sotsialistlik Võitlus» 1932. aastal, nimetades liidus valitsevat juhtivat suunda «vasemsotsialistlikuks»: «Just vasemsotsialistid on olnud need, kes osa tööliklassi, samuti kui noorpõlve suure osa on hoidnud (sotside — K. M.) parteis, kes selle (s. o. sotside partei — K. M.) taktika tõttu kergesti võinuks kalduda mujale.»⁷⁹ Ja see ongi tüüpiline tsentristlik poliitika. Meelitada noori «revolutsiooniliste» fraasidega oma organisatsiooni ning hoida neid sotside partei küljes, «rahustada» tõrjakat pahempoolset revolutsioonilist meeleolu Noorsotsialistlikus Liidus ja hoida organisatsiooni maksu mis maksab ühtsena (tegelikult reformismi huvides) — selline oli valitseva tsentristliku voolu «sotsiaalne tellimus» Eesti Noorsotsialistlikus Liidus.

Siinkohal olgu aga tähendatud, et suur osa selle voolu kandjaist Eesti Noorsotsialistliku Liidu juhtivas aktiivis osutusid arenemisvõimelisteks. Seoses fašismi võimutsemisega ja sotsiaaldemokraatia lüüasaamisega 30-ndate aastate keskel ja teisel poolel hakkas osa ENL-i liidritest lähenema pahempoolsele revolutsioonilisele voolule ning astus koos temaga võitlusse tööliklassi ühisrindede eest. Osa neist liitus lõpuks Kommunistliku Parteiaga. Kõige selle eelduseks oli aga lahkulöömine parempoolsest oportunistist.

Kuna tsentristlik oli ENL-i praktilises poliitikas valitsev ja juhtiv suund ning liidu väljaannetes esinesid peamiselt tema seisukohad, oli EKP ja EKNU ideoloogiline võitlus Noorsotsialistliku Liidu vastu ning tema adressil tehtud kriitika sisuliselt suunatud just tsentristliku voolu vastu, keda nimetati «pahempoolseteks sotsideks» jutumärkides. EKP ja EKNU viga seisnes selles, et nad oma otsustes ja väljaannetes omistasid Noorsotsialistlikus Liidus juhtivat osa etendanud suuna vaated kogu organisatsiooni liikmeskonnale, et seda suunda loeti fašismivastase võitluse otsustaval perioodil ekslikult pealöögi objektiks ning et ka noorsotsialiste nimetati põhjendamatult sotsiaal-fašistideks.

Kommunistliku noorsooliikumise ajaloo seisukohalt on kõige tähtsam noorsotsialistliku liikumise pahempoolne vool. See kujutas endast tegelikult Eesti proletarise noorsoo revolutsioonilise liikumise üht osa, kuigi ta ei esinenud kaugeltki mitte alati ühesuguse tugevusega ja mõnel pahempoolsel esines veel mõnda aega reformistliku ideoloogia sadestusi. Pahempoolsetest noorsotsialistidest said Kommunistliku Partei abilised töörahva noorsoo revolutsioonilisteks klassilahinguteks ettevalmistamisel ja organiseerimisel. Pahempoolse suuna olemasolu Noorsotsialistlikus Liidus lõi kõige kindlamad eeldused töölisnoorsoo ühisrindeks võitluses kodanliku korra ning fašismi vastu 30-ndate aastate teisel poolel ja oli üheks tugipunktiks, millele rajanes EKP ja EKNU ühisrindede taktika.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloos Instituut

Saabus toimetusse
2. VI 1965

⁷⁷ V. I. Lenin, Elutu šovinism ja elav sotsialism (kuidas taastada internatsionaali?). Teosed, 21. kd., lk. 80.

⁷⁸ V. I. Lenin, Imperialism ja sotsialismi lõhenemine. Teosed, 23. kd., lk. 106.

⁷⁹ I. Rebane, Sotsialistliku liikumise suunad. «Sotsialistlik Võitlus» 1932, nr. 3, lk. 65.

K. MARTINSON

О ХАРАКТЕРЕ И ТЕЧЕНИЯХ ДВИЖЕНИЯ МОЛОДЫХ СОЦИАЛИСТОВ В ЭСТОНИИ В 1926—1934 ГОДАХ

Резюме

В период буржуазной диктатуры, особенно во второй половине 20-х и первой половине 30-х годов, в борьбе за создание единого фронта рабочего класса весьма большое значение имело и достижение единства действий между коммунистическим и социал-демократическим движениями молодежи. Особенно острый характер приняла эта проблема в 1926 г. после создания Союза молодых социалистов Эстонии (СМСЭ), представляющего собой секцию меньшевистской Эстонской социалистической рабочей партии (ЭСРП).

Хотя КПЭ и КСМЭ в ходе практической борьбы установили связи с частью молодых социалистов и привлекли их к совместной борьбе, они в своих решениях и изданиях рассматривали движение социал-демократической молодежи не дифференцированно, не делая различия между правыми социал-демократами, лидерами СМСЭ и рядовыми членами этой организации.

Если лидеры СМСЭ рассматривали свою организацию как единое левое течение в эстонской социал-демократии, то КПЭ и КСМЭ ставили эту левизну в кавычки и поэтому считали молодых социалистов особенно опасными врагами. Такая трактовка, безусловно, задерживала создание единого фронта рабочей молодежи.

В связи со сказанным, уместно поставить вопрос, были ли в самом движении социал-демократической молодежи предпосылки для достижения единства действий, имелись ли здесь силы, которые КПЭ и КСМЭ могли привлечь к борьбе за создание единого фронта.

При анализе этой проблемы необходимо учесть существование различных течений в движении социал-демократической молодежи.

Правые социал-демократы, занимавшие руководящие позиции в ЭСРП, старались направить движение молодых социалистов на сотрудничество с буржуазией. Лидеры СМСЭ же пытались показать, будто их организация находится в оппозиции к правым социал-демократам. В действительности наиболее характерной чертой руководящего направления СМСЭ была революционная фразеология, в то время как на деле большинство его лидеров и активистов боролось за единство с партией социал-демократов и запрещало своим членам решительно выступать против нее. Молодых социалистов, которые тем не менее вступали в борьбу за отделение от партии социал-демократов, руководители СМСЭ исключали из организации. Выступая на словах за необходимость единства в рабочем движении, руководящее направление Союза молодых социалистов Эстонии в то же время отрицало возможность достижения единства действий с коммунистической молодежью.

В теоретических и тактических вопросах руководящее направление СМСЭ руководствовалось так наз. австромарксистскими воззрениями. В то же время его издания принимали участие в развернутой партией социалистов клеветнической кампании против КПЭ, КСМЭ и Советского Союза. По существу оно играло роль буфера между правой верхушкой партии социал-демократов и молодежью, которая, присоединяясь к социал-демократическому движению, стремилась честно бороться против буржуазной диктатуры.

Вместе с тем в первые же годы деятельности СМСЭ (1927—1928) сформировалось его левое революционное течение. Характерной чертой этого течения была упорная борьба за разрыв с правыми социал-предателями, за направление движения социал-демократической молодежи на путь революционной классовой борьбы, за поддержание единства действий с движением коммунистической молодежи в конкретных делах.

Так, активисты молодежной секции Эстонской рабочей партии (начиная с 1926 г.), руководимые комсомольцами, проделали большую работу по привлечению левых молодых социалистов. В результате этого в Таллине и Тарту возникли энергичные группы левых. Активисты последних успешно использовали, особенно в 1929—1930 гг. рабочее спортивное движение для привлечения молодежи к борьбе. Большое значение имели, в частности, поездки рабочих спортсменов на соревнования в Советский Союз, организованные левыми молодыми социалистами.

Особенно усилилось левое течение в молодежном социал-демократическом движении в начале 30-х годов. В сентябре 1931 г. группа левых молодых социалистов (О. Шер, И. Энок, Г. Лийвакант, Р. Адамсон и др.) основали в рабочем районе Ласнамяэ (Таллин) Объединение молодых социалистов имени Карла Маркса. Таллинский комитет КСМЭ установил связи с руководителями этого объединения и направлял их деятельность. В 1931—1932 гг. в Раквереской организации молодых социалистов также возникла группа левых во главе с В. Соо, установившая связи с местными коммунистами. Энергичная деятельность левого течения развивалась в начале 30-х

годов в Тарту. И здесь подпольная организация КПЭ установила связи с левыми молодыми социалистами.

Летом 1931 г. группа левых молодых социалистов Таллина и Тарту (О. Шер, Е. Леппик, А. Хинт, А. Пийр) организовала совещание, на котором обсуждался вопрос усиления борьбы левой оппозиции в рядах СМСЭ, а также передачи последнего под руководством левого направления. Прежде всего была предпринята попытка завоевать Тартускую организацию. Однако руководству СМСЭ удалось провалить это мероприятие и исключить левых из Союза. Тогда последние основали в Тарту Рабочее общество эсперанто и культуры, которое вскоре превратилось в сильную организацию единого фронта, руководимую с осени 1932 г. коммунистами.

В Таллине левые делали попытки присоединить Объединение им. Карла Маркса к легальному Союзу рабочей молодежи Эстонии. Однако руководство СМСЭ и здесь исключило сторонников левого направления, в результате чего намеченные мероприятия не удалась.

В связи с постоянным ростом левых настроений в СМСЭ, буржуазные власти в августе 1933 г. закрыли Союз. Осенью его деятельность снова была разрешена, однако в связи с общим ростом левой оппозиции, особенно после фашистского переворота, руководство социал-демократической партии в мае 1934 г. приняло решение об окончательном закрытии СМСЭ. Одной из причин этого было то обстоятельство, что некоторые руководящие активисты СМСЭ, до тех пор боровшиеся за единство с правыми социал-предателями, стали теперь, под влиянием левого направления, постепенно сближаться со сторонниками настоящей классовой борьбы. На деле это означало поражение центристского направления и победу левых и привело к решительному расколу с правым оппортунизмом. Это же послужило важной предпосылкой для последующего образования единого фронта пролетарской молодежи.

Из вышеизложенного следует, что социал-демократическое молодежное движение в Эстонии описываемого периода нельзя рассматривать как единое правое или единое левое течение в эстонской социал-демократии.

В социал-демократическом движении молодежи весьма четко различаются три основных течения: правое, левое и центристское, последнее из которых было в СМСЭ руководящим, определяя его облик. Поэтому идеологическая борьба КПЭ и КСМЭ против СМСЭ, а также их критика в адрес последнего по существу была направлена именно против центристского течения. Ошибка КПЭ и КСМЭ состояла в том, что они в своих решениях и изданиях приписывали взгляды руководящего течения всем членам организации и в том, что в решающий период борьбы против фашизма считали это течение объектом главного удара.

С позиций коммунистического движения молодежи наибольшее значение имело левое течение молодых социалистов, которое по существу представляло собой часть революционного движения пролетарской молодежи Эстонии. Из левых молодых социал-демократов вышел целый ряд активных помощников Коммунистической партии в подготовке и организации революционной классовой борьбы.

Существование левого течения в СМСЭ в 30-е годы создало благоприятные предпосылки для сплочения всей рабочей молодежи и послужило одной из точек опоры, на которой основывалась осуществленная КПЭ и КСМЭ в последующие годы тактика единого фронта.

*Институт истории
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
8/VI 1965

K. MARTINSON

DER CHARAKTER UND DIE STRÖMUNGEN DER JUNGSOZIALISTISCHEN BEWEGUNG IN ESTLAND IN 1926—1934

Zusammenfassung

In der Periode der Bourgeoisdiktatur, besonders in der zweiten Hälfte der zwanziger und der ersten Hälfte der dreissiger Jahre war es für den Kampf um die Einheitsfront der Arbeiterklasse sehr wichtig, die Aktionseinheit zwischen der kommunistischen und der sozialdemokratischen Jugendbewegung zu schaffen. Besonders scharf wurde das Problem nach 1926 gestellt, als der Verband der Jungsozialisten Estlands (VJSE), eine Sektion der menschwistischen Estnischen Sozialistischen Arbeiterpartei (ESAP) gegründet wurde.

Obgleich die KPE und der KJVE im wirklichen Verlauf des Kampfes einen Teil der Jungsozialisten zur gemeinsamen Tätigkeit geworben hatte, wurde die jungsozia-

listische Bewegung in den Resolutionen und Veröffentlichungen der kommunistischen Organisationen undifferenziert behandelt: man machte keinen Unterschied zwischen den rechten Sozialdemokraten, den Leitern des VJSE und seinen gewöhnlichen Mitgliedern.

Betrachteten die Leiter der VJSE ihre Organisation als eine einheitliche linke Strömung der estnischen Sozialdemokratie, so setzten die KPE und der KJVE diese Linkheit in Anführungszeichen, sie hielten die Jungsozialisten für besonders gefährliche Feinde. Eine derartige Einstellung hemmte zweifelsohne die Bildung einer Einheitsfront der Arbeiterjugend.

In Verbindung mit dem Obengesagten entsteht die Frage, ob es in der Bewegung der sozialdemokratischen Jugend selbst Voraussetzungen einer einheitlichen Handlungsweise gab, d. h. ob hier Kräfte vorhanden waren, welche die KPE und der KJVE fürs Zustandekommen einer Einheitsfront hätte verwerten können?

Die Analyse dieses Problems erfordert die Berücksichtigung verschiedener Strömungen in der Bewegung der sozialdemokratischen Jugend.

Sozialdemokraten der Rechte, die in der ESAP die leitenden Positionen innehatten, suchten eine Zusammenarbeit der Jungsozialisten mit der Bourgeoisie zu bewirken. Die Leiter des VJSE hingegen taten, als wäre ihre Organisation den Sozialdemokraten der Rechte gegenüber oppositionell gestimmt. Die revolutionäre Phraseologie war für die offiziell massgebende Richtung des VJSE charakteristisch, während die Mehrheit ihrer Leiter und Aktivisten tatsächlich die Einheit mit der sozialdemokratischen Partei anstrebte und es den schlichten Mitgliedern verbot, gegen dieselbe energisch aufzutreten. Jungsozialisten, die trotzdem die Trennung von den Sozialdemokraten forderten, wurden aus dem VJSE ausgeschlossen. Die Leiter des VJSE redeten zwar über die Nötwendigkeit, die Einheit der Arbeiterbewegung zu erlangen, lehnten aber tatsächlich eine Verständigung mit den Jungkommunisten ab.

In theoretischen und taktischen Fragen vertrat die leitende Richtung des VJSE die sog. austromarxistischen Standpunkte. Gleichzeitig beteiligte sie sich durch ihre Veröffentlichungen an der von den Sozialisten entfachten verleumderischen Kampagne gegen die KPE, den KJVE und die Sowjetunion. Tatsächlich spielte sie die Rolle eines Zwischengliedes zwischen der rechten Spitze der sozialdemokratischen Partei einerseits und der Jugend andererseits, die sich der sozialdemokratischen Bewegung anschloss und die Bourgeoisdiktatur ehrlich bekämpfen wollte.

In den ersten Jahren der Tätigkeit des VJSE (1927—1928) bildete sich aber auch seine linke, revolutionäre Strömung, deren charakteristische Eigentümlichkeit der hartnäckige Kampf um die Loslösung vom verräterischen rechten Sozialistenflügel war. Diese Strömung wollte die sozialdemokratische Jugend auf den revolutionären Klassenkampf orientieren, auf eine Aktionseinheit mit der kommunistischen Jugend in konkreten Angelegenheiten.

So haben die Aktivisten der Jugendsektion der Estnischen Arbeiterpartei, von Jungkommunisten geleitet, seit 1926 sehr viel getan, um linke Jungsozialisten für die gemeinsame Sache zu gewinnen. Infolge dieser Tätigkeit entstanden in Tallinn und Tartu energische linke Gruppierungen, deren Aktivisten besonders in 1929—1930 die sportliche Betätigung der Arbeiter für die Heranziehung der Jugend zum politischen Kampf ausnutzten. Wichtig waren hier unter anderem die von den linken Jungsozialisten organisierten Fahrten der Arbeitersportler zu Wettkämpfen in die Sowjetunion.

Besonders stark wurde die linke Richtung der sozialdemokratischen Jugendbewegung am Anfang der dreissiger Jahre. Im September 1931 gründete eine Gruppe linker Jungsozialisten (O. Scher, J. Enok, G. Liivakant, R. Adamson u. a.) in der Arbeitersiedlung Lasnamäe (in Tallinn) die Karl Marx-Jungsozialistenvereinigung. Das Tallinner Komitee des KJVE nahm mit deren Leitern Fühlung und lenkte ihre Tätigkeit. 1931—1932 entstand in der Rakvereschen Jungsozialistenorganisation gleichfalls eine linke Gruppierung, von V. Soo geleitet, die mit den örtlichen Kommunisten Fühlung nahm. Auch in Tartu entwickelte sich die linke Richtung am Anfang der dreissiger Jahre überaus energisch. Auch hier trat die illegale Organisation der KPE mit den linken Jungsozialisten in Verbindung.

Im Sommer 1931 hielten einige Jungsozialisten aus Tallinn und Tartu (O. Scher, E. Leppik, A. Hint, A. Piir) eine Beratung; sie untersuchten die Möglichkeiten einer Verschärfung der linken Opposition in den Reihen des VJSE sowie der Übergabe dieser Organisation unter die Leitung der Linken. Vor allem unternahm man den Versuch, die Tartuer Organisation zu übernehmen. Den Leitern der VJSE gelang es aber, dieses Vorhaben zu vereiteln und die Linken aus dem Verband auszuschliessen. Darauf gründeten die letzteren in Tartu die Arbeitergesellschaft für Esperanto und Kultur, die sich rasch zu einer soliden Organisation entwickelte und im Herbst 1932 unter die kommunistische Leitung gelangte.

In Tallinn unternahm die Linken Versuche, die Karl Marx-Vereinigung mit dem legalen Verband der estnischen Arbeiterjugend zu verschmelzen. Doch schloss die Leitung des VJSE auch hier die Anhänger der linken Richtung aus, weswegen die genannten Versuche missglückten.

In Anbetracht der immer stärker werdenden linken Stimmungen im VJSE entschloss sich die Bourgeoisregierung im August 1933, den Verband zu schliessen. Im Herbst wurde seine Tätigkeit zwar wieder erlaubt, doch fassten die Leiter der sozialdemokratischen Partei im Mai 1934 den Beschluss, den VJSE endgültig zu liquidieren. Dieser Schritt war einerseits die Folge eines allgemeinen Anwachsens der linken Opposition, besonders nach dem faschistischen Staatsstreich, andererseits aber war er bedingt durch den Umstand, dass einige regeren Aktivisten des VJSE, die früher die Einheit mit den verräterischen Sozialisten der rechten Richtung anstrebten, sich nunmehr unter dem Einfluss der Linken den Anhängern des wirklichen Klassenkampfes zu nähern begannen. Das bedeutete in der Tat eine Niederlage der zentristischen Richtung und einen Sieg der Linke, der einen vollständigen Bruch mit dem rechten Opportunismus zur Folge hatte und eine wichtige Voraussetzung der Entstehung einer Einheitsfront der proletarischen Jugend bildete.

Aus der obigen Betrachtung geht hervor, dass die sozialdemokratische Jugendbewegung in Estland in der genannten Periode weder eine einheitlich rechte noch eine einheitlich linke Strömung der estnischen Sozialdemokraten darstellte.

In der estnischen sozialdemokratischen Jugendbewegung lassen sich drei Hauptrichtungen sehr deutlich unterscheiden: die rechte, die linke und die zentristische. Die zentristische Richtung bestimmte den allgemeinen Charakter des VJSE. Die Kritik und der ideologische Kampf der KPE und des KJVE gegen den VJSE war also dem Wesen nach gerade gegen die zentristische Strömung gerichtet. Der Fehlschritt der KPE und des KJVE bestand darin, dass sie in ihren Resolutionen und Veröffentlichungen die Ansichten der leitenden Richtung allen Mitgliedern der Organisation zuschrieben und die leitende Richtung in der Periode des entscheidenden Kampfes gegen den Faschismus für ein Objekt intensiver Bekämpfung hielten.

Vom Standpunkt der kommunistischen Jugendbewegung war die linke Strömung der Jungsozialisten am wichtigsten; ihrem Wesen nach war diese Strömung ein Bestandteil der revolutionär-proletarischen Bewegung der estnischen Jugend. Die linken Jungsozialisten gaben der Kommunistischen Partei für die Vorbereitung und Organisation des revolutionären Klassenkampfes eine ganze Reihe aktiver Helfer.

Das Bestehen einer linken Strömung des VJSE in den dreissiger Jahren schuf günstige Vorbedingungen für die Vereinigung der gesamten Arbeiterjugend; es war einer der Punkte, worauf sich die in den darauffolgenden Jahren von der KPE und dem KJVE verwirklichte Taktik der Einheitsfront stützte.

*Institut für Geschichtsforschung
der Akademie der Wissenschaften der Estnischen SSR*

Eingegangen
am 8. Juni 1965